

Sto let od vzniku státního podniku Československá pošta

V první den roku 1925 byl zřízen státní podnik Československá pošta, zajišťující poštovní a telegrafní služby na území Československé republiky. Spadal po Ministerstvo pošt a telegrafů, kterému příslušel „výkon poštovního práva výsostního, vrchnostenský dozor a vrchní vedení podniků Čs. pošta a Poštovní spojitelná“, pro které vydávalo směrnice a rozhodovalo o věcech „tak důležitých, že rozhodnutí o nich má nebo může mít význačný vliv na jejich hospodaření“. Současnými nástupci před sto lety vzniklého podniku jsou státní podnik Česká pošta a akciová společnost Slovenská pošta.

FRANTIŠEK BENEŠ

Státní podnik Československá pošta nevznikl na zelené louce, navázal na předpisy, praxi a tradice pošty rakouského mocnářství, od něž nově vzniklá Republika československá prozatímně převzala všechny právní normy upravující poštovníctví.¹⁾

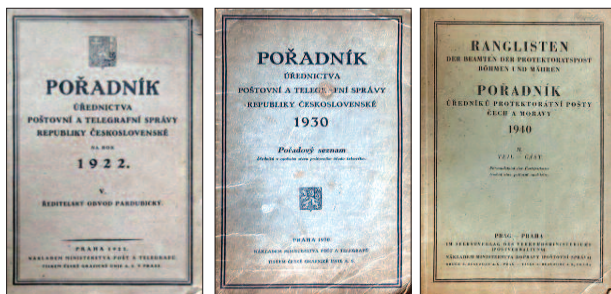
O tom, jak velký vliv na naše názory má kultura a propaganda, svědčí rozšířený pohled na naše předky a předchůdce. Ty výše postavené za rakousko-uherské doby si často představujeme jako povýšené hlupáky, mnohdy přes míru holdující alkoholu, jak je ironicky popisoval ve svých povídkách a ve Švejkovi Jaroslav Hašek. Na takzvané „lepší společnosti“ z dob první republiky zase nenechala nit suchou poválečná komunistická propaganda, ve filmech její příslušníci často líčila jako zkorumpované omezece, bezostyšně vysávající pracující lid. Asi se takoví také vyskytovali (a vyskytují dodnes), ovšem dvacátého místa v mezinárodním žebříčku HDP na obyvatele by pod jejich vedením Československo sotva dosáhlo (dnes je ČR na 34. místě).

Totéž platí pro tehdejší poštu, v literatuře leckdy líčenou značně rozporuplně, od extrémně vstřícného a snaživého pana Kolbaby, který v Čapkově Poštácké pohádce pracně doručil i psaníčko bez adresy, po posměšnou hlášku „jděte si stěžovat na poštu (nebo na nádraží)“ jako výraz toho, že to nemá žádnou cenu.

Ve skutečnosti prvorepubliková pošta pracovala jako dokonale namazaný stroj, i když u nás stále platil rakouský poštovní zákon z roku 1850! (nový byl přijat až po druhé světové válce). Některé její tehdejší postupy a přístupy nám dnes mohou připadat až neuvěřitelně vstřícné vůči veřejnosti a těžko si představit, že by se je dnes podařilo také zavést.

Pořadník úřednictva poštovní a telegrafní správy Republiky československé

V dnešní atmosféře úzkostlivého utajování jakýchkoli osobních informací působí otevřenost prvorepublikové pošty jako z jiného světa. Ukázat si to můžeme na publikaci vydané šest let po založení podniku (v roce 1931, tedy počátkem druhé poloviny trvání meziválečné Republiky československé) Ministerstvem pošt a telegrafů. Jmenuje se – pro nás dnes poněkud záhadně – *Pořadník úřednictva poštovní a telegrafní správy Republiky československé* a čtenáře dopodrobna seznamuje s organizací pošty a jejími řídicími pracovníky i úředníky na nižších organizačních stupních, od postavení vedoucího poštovního úřadu po generálního ředitele podniku, i s organizací a činiteli ministerstva pošt a telegrafů a s důležitými předpisy.

Pořadník vycházel každý rok, měl několik částí, někdy byl určen jen pro určité ředitelství. Pro náš článek jsme vybrali ročník 1931, zhruba z poloviny meziválečné existence státního podniku Čs. pošta.

Než se s ním blíže seznámíme, zmíníme pro nás filatelisty zajímavou skutečnost, že jej vytiskla Česká grafická unie, tedy podnik, který zajišťoval výrobu naprosté většiny poštovních známek vydaných za první republiky. Kniha má 386 stran tzv. zmenšeného formátu B5 (155 x 230 mm), tedy o trochu menšího než Filatelie.

POMNÍKY
VLAST. ŽULOVÉ LOMY
J. PRSKAVEC,
ML. BOLESLAV.
U HRBITOVA. — TEL. 170.

Ruční dopravní vozíky pro
skladiště, na bedny, pytle
atd., litá kola potažená
gumou,
RYBÍN-Praha X.,
Královská tř. viadukt 36-37.
Telefon 368-02.

„EFFEKTA“ O. Jeřeverka, Praha II., Vodičкова ul. 34 n.
Telefon: 363-36. **„U Nováků“.** Telefon: 363-36.
Nelze si představit vzornější evidenční kartoteky:

Pro
každý
druh
evidence

Pro
každou
velikost
listu

Má tvar knihy a volné listky
jsou seřazeny tak, že při ote-
vření ihned čteme nadpisy
všech listků. Patentní zámek
zamezuje samovolnému vy-
jmutí listů.

Reference:
Fond pro pensijní pojištění
poštovních zaměstnanců při
Min. pošt a telegrafů zavodí
kartoteky „Bedeo“ pro evi-
denci 20.000 pojištěnců.

Použijte každé příležitosti, abyste finančně posílili
svůj podpůrný
FOND SOCIÁLNÍ PÉČE
POŠTOVNÍCH ZAMĚSTNANCŮ.

Ke snížení nákladů na její výrobu je na jejím konci za-
ražena inzertní část na 18 nečíslovaných stranách,
vytištěná na odlišně zbarveném (modrém) papíru.
Obsahuje plošné inzeráty s nabídkami nejrozumnějších
výrobků a služeb, z nichž jen malá část je zaměřena na
poštu a její zaměstnance. O tom, že úsporný přístup
byl tehdy samozřejmostí svědčí i to, že soukromé in-
zerci jsou s výjimkou titulu věnovány i ostatní tři strany
desek knihy, což je dnes v případě oficiální publikace
vydané ústředním orgánem státní správy (minister-
stvem) jen těžko představitelné. Za první republiky se
však za samozřejmé považovalo hledět na každou
korunu, a i když to zřejmě neplatilo vždy a všude, pošta
se tak zjevně chovala.

¹⁾ Zákonem z 28. října 1918 o zřízení samostatného státu
československého, vydaným Národním výborem česko-
slovenským, byl vyhlášen československý stát a pro-
zatímně převzat (recipován) rakousko-uherský právní řád.

²⁾ Důvodem zvýšení poštovního bylo i značné snížení
reálné hodnoty čs. koruny oproti předválečné hodnotě
koruny rakouské. Jedna předválečná rakouská koruna
měla hodnotu 0,3 gramu ryzího zlata, o hodnotě
poválečné koruny se prameny vyjadřují různě, v roce
1919 ji odhadují na polovinu až čtvrtinu a v dalších letech
i výrazně méně. V roce 1929 bylo definováno, že hodnota
jedné Kč odpovídá 0,04458 gramu ryzího zlata, šlo tedy
o pouhých 15 % hodnoty koruny předválečné. Jedna
předválečná koruna tak odpovídala 6,60 korunám čes-
koslovenským a tomuto násobku také zhruba odpovídá
zvýšení poštovních sazeb provedené v roce 1922.

Nakonec jí ani nic jiného nezbyvalo, důvodem jejího
převedení do formy státního podniku byla snaha snížit
náklady veřejné správy. V roce 1922 bylo rozhodnuto
vyloučit její hospodaření (spolu s dalšími státními pod-
niky) ze státního rozpočtu a od počátku roku 1925 se
pošta stala samostatným ekonomickým subjektem
hospodařícím zcela na komerčním základě v prostředí
rozvinutého tržního hospodářství první republiky. Muse-
la si tak vydělat na své provozní náklady a investice,
které financovala ze svého čistého zisku. Nesměla po-
užívat půjčky a výtěžky z dlouhodobých úvěrových
operací.

V letech 1919-1921 vykazovala Čs. pošta poměrně
značnou ztrátu, která v prvním roce přesáhla 100 milio-
nů korun. Zisku dosáhla až v roce 1922 a od roku 1925
své hospodářské výsledky vykazovala jako obchodní
firma. Kladného hospodářského výsledku dosáhla zej-
ména zdražením poštovních služeb a telefonních po-
platků. (Základní tarif za vnitrostátní psaní stoupl z 20
haléřů v roce 1919 na 1 Kč v roce 1922, tedy na pětina-
sobek, příplatek za doporučené z 25 h na 2 Kč, tedy na osminásobek, a ještě k většímu nárůstu došlo u zásilek
do zahraničí, psaní z 25 h na 2,50 Kč, tedy na deseti-
násobek, stejně jako příplatek za doporučené.)²⁾

Foto Wildt, Praha

MINISTR POŠT A TELEGRAFŮ
Ph. Dr. EMIL FRANKE

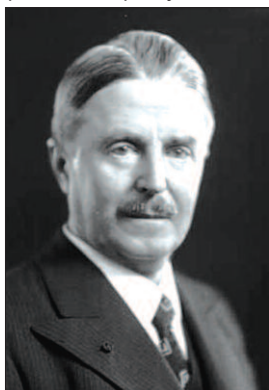
V úvodu publikace je stručně představen její vy-
davatel, tedy Ministerstvo pošt a telegrafů, v jehož
čele stál PhDr. **Emil Franke** (1880 Velké Březno – 1939
Praha). Původně univerzitní knihovník se zabýval
filosofií a sociologií a zajímal se i o indologii. Z italštiny
přeložil knihu B. Croce *Estetika vědou výrazu a vše-
obecnou lingvistikou*. Po vzniku Republiky českoslo-

venské se jako představitel Čs. strany socialistické stal členem Revolučního národního shromáždění. V letech 1919 až 1938 v deseti vládách stál v čele řady ministerstev – železnic, pro zásobování lidu, pošt a telegrafů (1924-25 a 1929-36), školství a osvěty či financí, někdy i dvou, ba dokonce i tří současně! Šlo tedy o zkušeného a významného politika, kterého do svých vlád přizvalo pět premiérů (Tusar, Švehla, Udržal, Malypetr, Hodža). I přes tuto jeho angažovanost a nepochybnou vytiženost je v úvodu knihy výslovně uvedeno, že jako ministr pošt a telegrafů „návštěvy přijímá v úterý od 10 do 12 hod.“. Tato otevřenost ve styku s veřejností, poštovní i nepoštovní, je přitom samozřejmou součástí prezentace všech v knize uvedených vyšších úředníků resortu i podniků Čs. pošta.

Generálním ředitelem pošt a telegrafů byl odborový přednost JUDr. **Maximilián Fatka** 1868 Biskupice – 1962 Praha), sám dvojnásobný ministr pošt a telegrafů (v úřednických vládách J. Černého v letech 1920-1921 a 1926). V čele čs. pošty stál v letech 1918-35.

Ministerstvo se členilo na šest odborů, které se věnovaly jednotlivým úsekům organizace poštovního provozu a správy.

Pro poštovní historiky jsou zajímavé všechny, pro nás jako filatelisty pak zejména III. oddělení prvního odboru, v jehož čele stál ministerský rada JUDr. **Karel Dunovský** (1878 Pízeň – 1960 Řevnice), pozdější nástupce M. Fatky ve funkci generálního ředitele Čs. pošty (1935-39) a v roce 1938 rovněž ministr pošt a telegrafů (ve vládě Jana Syrového). Ten byl totiž

autorem obsáhlé studie „O tisku našich poštovních známek z hloubky (z celooceľových desek)“, vydané v

roce 1926 v časopisech Čs. *pošta a telegraf* a *Český filatelista*. Po bezmála sto letech ji znovu přinesla Filatelie 9/2024. K důležitosti snahy předcházet padělání poštovních známek v ní uvádí výmluvnou skutečnost, že „pomocí výplatních známek inkasuje naše poštovní správa skoro dvě třetiny svých příjmů“. Pro snadnější představu, o jaké finanční objemy šlo, podotýkám, že v roce 1924 přepravila Čs. pošta více než 700 milionů listovních zásilek, o deset let později už bezmála 950 milionů a koncem 30. let 1,1 miliardy. Hrubým přepočtem přes nejběžnější poštovní sazby (tehdy 1 Kč, dnes 31 Kč) dojdeme k celkové částce odpovídající dnešním bezmála 35 miliardám korun třeba jen za listovní zásilky!

Dalšími pro nás zajímavými služebnami jsou Poštovní hospodářská ústředna (PHÚ) a Státní dozor na tisk poštovních cenin.

PHÚ sídlila v Praze-Michli a do její kompetence spadl nákup poštovních provozních potřeb. Měla pět oddělení, z nichž první sídlilo v Holečkově ulici 36 na pražském Smíchově a mělo na starosti „poštovní ceniny a jízdenky pro poštovní automobilový provoz“, tedy i poštovní známky a celiny.

Pro zajímavost zmíníme i další oddělení ústředny. Druhé, v Jindřišské ulici 8, obhospodařovalo veškeré poštovní a telegrafní tiskopisy; další tři sídlila v Michli, III. – služební stejnokroje pro zřízence poštovní a telegrafní správy; IV. – vozy, váhy, schránky, zužitkování a prodej z provozu vyřazených a nepotřebných věcí; V. – některé speciální kancelářské potřeby a zařízení.

Státní dozor na tisk poštovních cenin sídlil ve Svobodově ulici č. 1 v dnešní Praze 2, tedy přímo v budově České grafické unie, kde byla za první republiky, za protektorátu a pak až do padesátých let tištěna naprostá většina našich poštovních známek. Jeho přednostou byl poštovní ředitel Cyril Veřtát a náměstkem vrchní poštovní tajemník Karel Galla. V citované – jinak velmi přesné – publikaci je jako náplň služby uvedeno: „Dozor na tisk poštovních cenin v knihtiskárně České grafické unie a. s. a jejich dodávka poštovní hospodářské ústředně.“ Označení „akciová společnost“ bylo zcela nové, do konce 20. let totiž šlo o společenstvo s ručením omezeným. Zarážející je popis, že dozor sídlil v knihtiskárně ČGU, protože tiskárna v té době disponovala i řadou dalších tiskových technik, včetně neotypie a rotačního ocelotisku, který byl v době vydání publikace (1931) vlastně jedinou technikou používanou pro tisk výplatních, příležitostních a leteckých známek. Je tedy otázkou, zda jde o nesprávnou formulaci v textu, nebo naopak o formulaci velmi přesnou, protože dozor sídlil v té části tiskárny, kde byl používán knihtisk. K objasnění by bylo třeba prostudovat příslušné části archivních fondů MPT, uložených v Národním archivu v Praze na Chodovci (tam po léta bádala můj tatínek a díky tomu se mu podařilo objasnit řadu po generaci nezodpovězených otázek; některé poznatky pak publikoval ve Filatelii v obsáhlém seriálu článků *Malá zastavení na cestě filatelie a čs. poštovní správy*).

U ministerstva a generálního ředitelství i u každé z jejich součástí jsou uvedeny adresy, telefonní čísla a

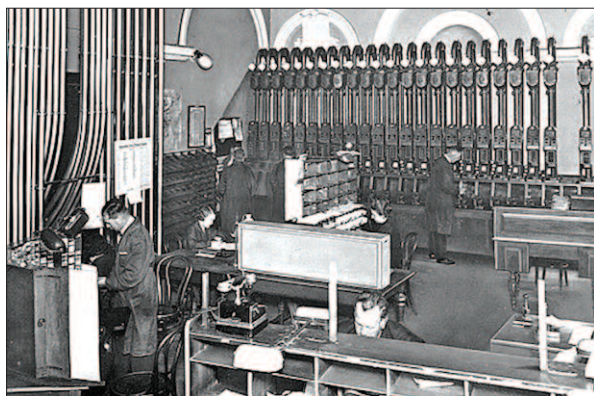
jména vedoucích pracovníků, jejich zástupců i všech referentů a dalších pracovníků, s uvedením jejich úředního titulu, a pokud měli, i titulu akademického. U všech, počínaje ministrem a konče referenty, jsou uvedeny dny v týdnu a hodiny, kdy „přijímají návštěvy“ (ministr jedenkrát týdně, v úterý od 10 do 12 hodin, generální ředitel a všichni odborní pracovníci ministerstva a generálního ředitelství dvakrát týdně – v úterý a ve středu od 9 do 13 hodin).

V Republice československé působilo šest **Ředitelství pošt a telegrafů** – v Praze, Pardubicích, Brně, Opavě, Bratislavě a Košicích. V čele tří (Praha, Brno, Bratislava) stál prezident, v čele ostatních přednosta. I tady vládla velká vstřícnost k veřejnosti, jak publikace uvádí, hlavy těchto úřadů přijímaly návštěvy až třikrát týdně! (U přednosty pardubického ředitelství je dokonce výslovně uvedeno „Neohlášené návštěvy přijímá v úterý a v pátek od 10 do 12 hodin“, ohlášené zjevně přijímal i mimo tuto dobu.)

Tehdy nové budovy Ředitelství pošt v Pardubicích a Brně.

Jednotlivá ředitelství se členila na skupiny a ty na oddělení, u nichž je vždy uvedena adresa a telefonní čísla, stručně a vystižně je popsáno, čím se zabývají a kteří úředníci v nich pracují (včetně jejich hodnostního označení a případného akademického titulu).

Pro nás je zajímavé XX. oddělení pražského ředitelství, které se mimo jiné zabývalo agendou strojního zařízení pro pneumatický provoz (**potrubní pošty**). V jeho čele stál vrchní technický rada Ing. Žibřid Well a působilo zde pět referentů.

Kromě sídelních měst jednotlivých ředitelství působily i v dalších městech jim podřízené Telegrafní stavební úřady, konkrétně v Trutnově, Německém Brodu, Jihlavě, Olomouci, Přerově, Uherském Hradišti, Moravské Ostravě, Nitře, Žilíně, Zvolenu, Spišské Nové Vsi, Rožňavě, Užhorodu a Berehovu.

Samostatně působila Správa poštovní automobilové dopravy sídlící v Praze-Vršovicích.

Poštovní spořitelna

Vedle státního podniku Čs. pošta podléhal Ministerstvu pošt a telegrafů i státní podnik **Poštovní spořitelna** zřízený v roce 1930 zákonem č. 143/1930 Sb. Ten do roku 1931 sídlil v Praze na Smíchově, v Holečkově ulici č. 17, v bývalém klášteře sv. Gabriela (po jeho odstěhování na Václavské náměstí zde po řadu let působilo i Poštovní muzeum a po odstěhování ze Žižkova i Svaz českých filatelistů).

V čele Poštovní spořitelny stál guvernér, kterým byl JUDr. **Karel Trapl** (1881 Chrudim – 1940 Praha), významný národohospodář, v první polovině 30. let ministr financí v šesti vládách tří premiérů (Udržal, Malypetr, Hodža). Po ukončení působení ve vládě se vrátil do funkce guvernéra Poštovní spořitelny. Ta vedle pražského ústředí měla pobočku i v Brně.

V našem oboru se setkáváme například s mezinárodními poštovními poukázkami, jejichž zpracování spořitelna vyřizovala.

Třída	Stupeň	Počet úřadů v obvodu ředitelství pošt a telegrafů						Úhrn
		Praha	Pardubice	Brno	Opava	Bratislava	Košice	
I.	1	11	1	5	2	4	2	25
	2	79	22	20	11	17	12	161
Úhrnem		90	23	25	13	21	14	186
II.	1	216	51	94	38	53	37	489
	2	51	18	19	8	8	12	116
	3	80	30	31	10	9	8	168
	4	202	46	64	26	23	27	388
	5	357	130	197	72	105	60	924
	6	174	45	91	35	76	37	458
Úhrnem		1080	320	496	189	274	181	2540
III.	1a	107	27	69	17	58	36	314
	1b	58	33	35	9	55	47	237
	2	25	21	31	7	65	38	187
	3	18	8	13	5	65	34	143
	4	3	—	3	2	27	26	61
	5	—	—	—	—	2	3	5
	6	6	4	2	1	1	—	14
Úhrnem		217	93	153	41	273	184	961
Počet úřadů		1387	436	674	243	568	379	3687

Poštovní a telegrafní úřady

Největší počet stran zmíněné publikace zabírá seznam a popis poštovních a telegrafních úřadů (PÚ). Ty byly rozděleny do tří tříd a v jejich rámci do dvou až sedmi stupňů. Vedeny jsou podle příslušnosti k jednotlivým ředitelstvím pošt (už jsme zmínili, že těch bylo šest) a v roce 1931 jich uvádí celkem 3.687.³⁾

Jména úřadů jsou abecedně seřazena v jednotlivých obvodech ředitelství pošt a telegrafů v Praze, Pardubicích, Brně, Opavě, Bratislavě a Košicích podle tří jejich zařazení.

Před jménem úřadu jest uveden rok jeho zřízení a stupeň zařazení, za jménem úřadu jméno přednosty a počet služebních míst u úřadu zřízených.

Po pravé straně jsou římskými čísly označeny obvody inspekčních úředníků. V údajích o počtu zřízených služebních míst jest použito těchto zkratk:

<i>předn.</i>	= služební místo přednosty poštovního úřadu.
<i>nám.</i>	= služební místo náměstka přednosty poštovního úřadu.
<i>doz.</i>	= služební místa dozorek provozních úředníků.
<i>subalt.</i>	= služební místa subalterních provozních úředníků.
<i>fil.</i>	= služební místo vedoucího dopravního úředníka filiálního poštovního úřadu.
<i>instr.</i>	= služební místa dopravních úředníků — instruktorů.
<i>dopr.</i>	= služební místa subalterních dopravních úředníků.
<i>pom.</i>	= služební místa plně zaměstnaných poštovních pomocníků.
<i>nepom.</i>	= služební místa neplně zaměstnaných poštovních pomocníků.
<i>zřiz.</i>	= služební místa zřízenců výkonné služby poštovní včetně služebních míst pomocných zřízenků.
<i>pos.</i>	= služební místa plně zaměstnaných poštovních posílů.
<i>nepos.</i>	= služební místa neplně zaměstnaných poštovních posílů.

1. OBVOD ŘEDITELSTVÍ POŠT A TELEGRAFŮ V PRAZE.

a) Poštovní úřady I. třídy.

1792	I/2	Aš 1, 3,	fed. Florian Skřivánek;	VII.
			předn. 4, pl. st., nám. v 5. pl. st. 1 doz. v 5. pl. st., 1 doz. v 6. pl. st., 12 subalt., 26 dopr., 3 pom., 43 zřiz. (1 v I. pl. st., 10 v II. pl. st.), 1 pos.	

³⁾ Čtvrtník, Galuška a Tošnerová v knize *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (nakladatelství Knihy 555, Liberec 2008) však uvádějí, že úhrnný počet poštovních úřadů se v meziválečném období pohyboval kolem 4.500, např. v roce 1934 měla Čs. pošta 4.584 poštovních úřadů, z toho 123 mělo pouze podací službu, 3.107 zajišťovalo také telegrafní a 2.962 i telefonní službu; poštoven bylo 838 (ty zřejmě do součtu zahrnují).

⁴⁾ Na diskusním fóru deníku *Metro* jsem zaznamenal výstižnou poznámku: „Za první republiky ten, kdo měl maturitu, byl skutečně Někdo. Dnes dokončí vysokou školu desetkrát víc lidí, než mělo tehdy maturitu. Maturita byla důstojný cíl studia. Maturant byl vzdělanec.“

⁵⁾ Abychom si dovedli představit, kolik uvedené mzdy reálně představovaly, musíme s nimi srovnat tehdejší a dnešní ceny běžných věcí a porovnat je s dnešními mzdami. Z tohoto srovnání vychází poměr tehdejší koruny k té dnešní. Jde o poměrně široké rozpětí – 1 koruna z roku 1931 odpovídá zhruba 10 až 30 korunám dnešním, v průměru tedy pro orientační porovnání můžeme použít přepočtení 1 : 20. Průměrná měsíční mzda dělníka tehdy činila 800 Kč, úředníci brali v průměru dvojnásobek (platy žen byly výrazně nižší, až poloviční). Státní zaměstnanci, k nimž patřili i pracovníci pošty, byli placeni oproti jiným oborům lépe, většina z nich však samozřejmě spadala do nižších platových kategorií.

V záznamu každého PÚ je na začátku uveden rok jeho zřízení (pro nás velmi zajímavý údaj!), stupeň zařazení, jméno a služební titul přednosty, počet a popis služebních míst zřízených u PÚ a současně v jaké je které místo zařazeno v platové třídě(!), vpravo je římským číslem uveden obvod inspekčních úředníků.

Zaměstnanci ministerstva a pošty

Následuje velmi podrobně rozepsaná systematizace služebních míst v oboru poštovní a telegrafní správy (schválená vládou v říjnu 1930). Vyplývá z ní, že na ministerstvu působilo 441 zaměstnanců (úředníků a zřízenců), pošta zaměstnávala 33.724 osob a Poštovní spořitelna 2.102. Celkem tedy v resortu pošt a telegrafů působilo 36.267 zaměstnanců.

Ti byli odměňováni podle zařazení ve služební třídě (I – IV) a v jednom ze sedmi platových stupňů. Na to existovaly velmi podrobné a přesné předpisy. Například pro zařazení do nejvyšší služební třídy Ia se požadovalo absolvování dvou vysokých škol (celkem nejméně sedmileté). Pro třídu Ib postačilo absolvování jedné vysoké školy (nejméně čtyřleté). Pro II. třídu byla předepsána maturita (ovšem pozor, získat maturitu bylo v té době podobně náročné jako dnes absolvovat některé vysoké školy)⁴⁾; pro III. absolvování čtyř nižších tříd střední školy nebo jednoročního učebního kurzu spojeného s občanskou školou, v obou případech ještě úspěšné vykonání zvláštní odborné zkoušky, pro IV. vyšší předběžné vzdělání než z obecné školy.

O práci u pošty byl za první republiky značný zájem, bylo to místo trvalé, „pod státem“ a „pod penzí“, přinášející i určité společenské postavení, a tak se adepti na místo úředníka museli napřed stát **čekateli** (placenými podle zvláštní tabulky) a teprve po uplynutí čekatelské doby a vykonání předepsaných zkoušek s nimi byl uzavřen pracovní poměr. Čekatelská doba se lišila podle místa, na které uchazeč aspiroval (podle služebních tříd) a trvala od jednoho roku do šesti let. Měsíční příjem čekatele činil od 748 do 1.450 Kč (opět podle služebních tříd, tedy mimo jiné podle dosaženého vzdělání).

Služební **plat úředníků**⁵⁾ se skládal ze služného (a popř. náslužných přídavků), činovního a výchovného.

Služné podle platové stupnice a stupně činilo ročně od 9.000 Kč do 78.000 Kč, úředníci působící na místech mimo systematizované stupnice pobírali roční služné 100.000 Kč. Přídavky pro úředníky pobírající nižší platy činily ročně 900 až 3.000 Kč.

Činové se stanovovalo podle služebních tříd a platových stupnic, a podle počtu obyvatel obce, v níž úředník trvale působil (byly zařazeny do 4 skupin, v první byly Praha, Brno, Bratislava a jejich přilehlé části, ve druhé obce s více než 25.000 obyvateli, ve třetí s 2 až 25 tisíci, ve čtvrté s méně než 2 tisíci obyvateli). Roční činové činilo od 2.148 do 15.000 Kč, nejvyšší se vztahovalo na největší města a nejnižší na nejmenší obce.

Výchovné bylo vlastně příplatkem na nezaopatřené děti, při jednom činilo ročně 1.800 Kč, při více 3.000 Kč. Zaměstnancům se služným nižším než 33.600 Kč ročně náležel přírůstek na třetí až šesté nezaopatřené dítě po 900 Kč ročně.

Vánoční příspěvek (dnes bychom řekli 13. plat) byl vyplácen 1. prosince, a to ve výši 70 % měsíčního služného.

Všichni zaměstnanci si museli měsíčně povinně platit **příspěvek na penzijní zabezpečení**, a to ve výši 6 % z celkového příjmu.

Zvláštní předpis platil pro výpočet příjmů **poštovních zřízenců**, jejichž platy byly stanoveny podle tabulky o deseti stupních služného a třech stupních platové stupnice. Nejnižší služné podle ní činilo 6.300 Kč ročně, nejvyšší 14.400 Kč. K tomu se přičítalo činové ve výši 1.656 až 3.000 Kč ročně, výchovné ročně 1.200 Kč při jednom nezaopatřeném dítěti a 2.100 při více dětech, přírůstek na děti při 3 až 6 dětech po 900 Kč ročně, a doplňovací (drahotní) přírůstek ženatých 136 až 1.200 Kč ročně.

Publikace dále podrobně popisuje **příjmy** státních zaměstnanců v pomocné kancelářské službě, pomocných zřízenců, řemeslných zaměstnanců a zaměstnanců v automobilovém provozu, poštovních expedientů, poštovních pomocníků a poštovních posilů.

Dovolenou v rozsahu dvou týdnů měli úředníci čekatelé, na tři až šest týdnů měli nárok úředníci podle služebních míst prvního až sedmého platového stupně. Zřízenci a podúředníci měli nárok na 8 až 21 dnů dovolené, opět podle svého zařazení. Nejkratší dovolenou, pouhých 6 dnů, mohli čerpat řemeslníci-čekatelé a poštovní posilové.

Materská dovolená trvala až 3 měsíce a bylo při ní vypláceno 80 % měsíčního příjmu. Po uplynutí 3 měsíců bylo možno požádat o neplacenou dovolenou.

Zaměstnanci byli povinni platit měsíčně **daň z příjmu** (v té době se nazývala důchodová daň, i když s penzí neměla nic společného), a to ve výši 1 Kč (při příjmu do 836 Kč) až 215 Kč (při příjmu nad 5.000 Kč), popř. vyšší při vyšších příjmech (což se ale týkalo jen velmi malého počtu úředníků).

Velká pozornost byla věnována **kvalifikaci** zaměstnanců a jejímu zvyšování. Hodnoceno to bylo jako ve škole, pětistupňovým známkováním, od „dokonalé“ po „nedostatečné“.

Služební postup (**povyšování**) probíhal především podle odsloužené doby, negativně se posuzovalo, pokud byl vynesena disciplinární trest.

Na **penzi** (výslužné) měl úředník nárok po 5 nepřetržitě odsloužených letech. Po 10 letech měl nárok na 40 % penzijního základu a za každý další rok 2 až 4 %, takže při 35leté službě mu náleželo nejvyšší možné vý-

služné. To činilo podle uvedených hledisek 6.600 až 78.000 Kč ročně.

Toto téma je v publikaci podrobně popsáno a uvedeny jsou všechny možné nároky, včetně vdovského (6.600 až 39.000 Kč ročně), sirotčího a invalidního důchodu a tzv. úmrtného.

Zvláštní kapitola je věnována **odbytnému**, tedy platbě úředníkovi, který odchází na odpočinek bez nároku na výslužné. Pokud odsloužil méně než 5 let, měl jednorázově nárok na jednorozhodný služné, při odsouzení více než 5 let, na dvouleté služné.

Zaměstnanci měli nárok na úrazové zaopatření a v případě **nemoci** mohli využívat Léčebný fond poštovních zaměstnanců a popř. i podpůrný Fond sociální péče (ve všech těchto případech šlo vlastně o pojištění).

Zajímavé jsou pro nás **vysvětlivky**, především seznam zkratk služebních titulů používaných v publikaci, ale i obecně v literatuře související s poštou za první republiky.

Spolky

V závěru knihy je zařazen seznam a popis spolků poštovních zaměstnanců, kterých se zde uvádí 32! Inu, byla to zlatá doba sdružování, politické strany i zájmové a profesní spolky měly tolik členů, že se nám o tom dnes už ani nezdá (to se vztahuje i na obor našeho zájmu, tedy na filatelistické spolky, jichž byly desítky, některé už podle svého názvu úzce zaměřené, například Ústřední klub filatelistů katolíků pro Čechy a Moravu, Klub filatelistů čs. důstojnictva apod.).

Zaměstnanci pošty se sdružovali v organizacích velkých i malých, největší byly Čs. Poštovní Unie (39.658 členů - což je víc, než kolik podle publikace měla pošta zaměstnanců), Liga odborových organizací poštovních zaměstnanců (18.750), Ústředí čs. poštovních úředníků (4.206), Ústřední organizace poštovního úřednictva dopravního (11.236), Ústředí čs. poštovních zřízenců (15.982). K malým patřila např. Zájmová skupina legionářů poštovních zaměstnanců v Brně (217).

Co říci závěrem?

Státní podnik Československá pošta, od jehož zřízení letos uplynulo rovných 100 let, dobře sloužil zákazníkům a zodpovědně se staral o své zaměstnance. Ti byli na svůj podnik hrdí a vážili si možnosti v něm pracovat. K úspěšným výsledkům jistě přispívala i to, že na vedoucích místech tu ve 20. a 30. letech působili kvalifikovaní a věci pošty oddaní odborníci, kteří s ní mnohdy spojili celý svůj profesní život.

Meziválečná léta byla bez přehánění zlatou érou našeho poštovníctví, kdy pošta hrála nezastupitelnou roli v komunikaci lidí, podniků a institucí a klíčová rozhodnutí o jejím směřování a personální politice nebyla ideologicky ovlivňována (jako tomu bylo po roce 1948). Jde však o dobu nevratně odešlou do minulosti. Dnes před poštami celého světa stojí nové výzvy, s nimiž se musejí utkávat. Té naší, České poště, samozřejmě přejeme, aby v údobí revolučních technologických změn našla schůdnou cestu, po níž by se vydala k další úspěšné budoucnosti. A já osobně bych si přál, aby se z tradice své předchůdkyně, státního podniku Čs. pošta, inspirovala pokud jde o otevřenost a vstřícnost vůči veřejnosti i svým zaměstnancům. ■